

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-59>

УДК 314.1: 331.5:351:353

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ РЕЕМІГРАЦІЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ¹

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS FOR STIMULATING YOUTH RE-EMIGRATION OF UKRAINE

Біль Мар'яна Михайлівна

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4979-4019>

Mariana Bil

State institution «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy
of the National Academy of Sciences of Ukraine»

У статті актуалізовано проблему міграції молоді України, яка значно загострилась в умовах війни. Проаналізовано досвід реалізації молодіжної політики в Україні, що дозволило виявити фактичну відсутність зв'язку її заходів з міграційними тенденціями. Досліджено міграційну політику в контексті регулювання мобільності молоді, що теж підтвердило недостатню увагу держави до цього питання в довоєнний період. У зв'язку з цим вказано на необхідність визначення на державному рівні концептуально-стратегічних пріоритетів регулювання міграції молоді, які в нинішніх умовах мають бути спрямовані на стимулювання її рееміграції. Визначено систему механізмів стимулювання рееміграції молоді та аргументовано необхідність їх обмеження, зважаючи на ресурсні можливості держави. Роз'яснено особливості і переваги застосування організаційно-економічних механізмів стимулювання рееміграції молоді в Україні, які дозволять консолідувати інституційні зусилля різних сфер.

Ключові слова: міграція, молодь, молодіжна політика, міграційна політика, рееміграція, інститути мобільності, організаційно-економічні механізми.

The article updates the problem of youth migration of Ukraine, which has deepened in wartime due to the powerful influence of security factors. The experience of implementing youth policy in Ukraine is analyzed, which revealed the actual lack of connection between its measures and migration issues. The migration policy is studied in the context of the regulation of youth migration, which also confirmed the insufficient attention of the state to this issue in the pre-war period. In this regard, it is pointed out the need to define at the state level conceptual and strategic priorities for the regulation of youth migration, which in the current conditions should be aimed at stimulating re-emigration (both current and prospective). The system of mechanisms for stimulating the youth re-emigration is defined and the need to limit them is argued, taking into account the real resource capabilities of the state. The peculiarities and advantages of the use of organizational and economic mechanisms for stimulating the youth re-emigration of Ukraine, which will allow the consolidation of institutional efforts in various spheres, are explained. The areas of application of organizational and economic tools for stimulating the youth re-emigration are proposed, according to which the most effective measures should be chosen: preservation of social ties with young people who have gone abroad; supporting the socially vulnerable youth; supporting the circular migration of young people through the organization of educational (including academic) mobility; stimulating the attraction of migration capital in the form of knowledge, experience, financial assets; development of internal systems of education and work in safer regions; stimulating the youth re-emigration through the direct participation of communities and public organizations. The last direction determines the growing role of communities in the formation and implementation of youth policy, which is ensured by the successful reform of decentralization. At the same time, the role of the state remains in the substantiation of conceptual and strategic priorities and the mediation and coordination of cooperation of various spheres in stimulating the youth re-emigration on the way to save the demographic potential of Ukraine.

Keywords: migration, youth, youth policy, migration policy, re-emigration, mobility institutes, organizational and economic mechanisms.

¹ Публікація підготовлена в рамках виконання гранту НАН України дослідницькими лабораторіями/групами молодих вчених НАН України «Міграційна мобільність молоді Карпатського регіону України: проблеми збереження та розвитку людського потенціалу» (№ д.р. 0121U110514)

Постановка проблеми. Одним з найбільш небезпечних наслідків російсько-української війни є безповоротні втрати демографічного потенціалу – як через загибель і погіршення здоров'я населення, так і його безповоротний виїзд за кордон. Молодь як найбільш мобільна соціальна група за останнє десятиліття підтвердила зростаючі тенденції зовнішньої освітньої й трудової еміграції. Безпекова й економічна нестабільність в Україні ще більше спонукають обдаровану молодь обирати зовнішній вектор навчання і працевлаштування. Обмежити таке право влада не може, так як Україна є підписантом Європейської конвенції з прав людини, що регламентує свободу пересування. Однак вже сьогодні, попри всю невизначеність, на рівні держави та регіонів слід визначати заходи для зниження еміграційних настроїв молоді та стимулювання її повернення у найближчому майбутньому. Особливий функціонал у даному сенсі мають виконувати регіони з кращим безпековим середовищем, пропонуючи умови інтеграції молоді без виїзду за кордон.

У зв'язку з цим, актуальним науковим завданням є дослідження дієвих інструментів держави у стимулюванні рееміграції молоді в Україну. З-поміж численних варіантів такого стимулювання ефективним є застосування організаційно-економічних механізмів, які через консолідацію різних суб'єктів публічної політики спрямовані на створення сприятливого середовища збереження і розвитку людського потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча міграційна проблематика є актуальним об'єктом досліджень українських учених, визначення пріоритетів регулювання міграції молоді та стимулювання її рееміграції залишається невирішеним завданням. Для розвитку досліджень за даним питанням у публікації проаналізовано законодавчі положення України у сферах реалізації молодіжної [1; 6; 10; 11] і міграційної політики [12–15]. Враховано висновки окремих авторів щодо основних проблем та методології дослідження міграції молоді (І. Бараняк, О. Мульска, О. Махонюк, М. Карп'як [2]; О. Слобожан, Н. Миколук [21]), міжнародної конкуренції за людський капітал, зокрема молодь (С. Калініна Л. Давидюк [3]), механізмів регулювання міграції на державному (О. Крук [4]) і регіональному (О. Шевченко, В. Романова, Я. Жаліло [19]) рівнях, особливостей освітньої міграції (О. Крайчинська, Ю. Маслово [5]). Для врахування актуальних викликів у публі-

кації враховано експертні матеріали Міністерства молоді та спорту України [7], матеріали Плану відновлення України [16–18], інші нормативні та експертні положення [8; 9; 20].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки виклики російсько-української війни та зростаюча економічна й безпекова нестабільність в Україні загострюють проблему безповоротних демографічних втрат внаслідок еміграції населення, важливо визначити механізми регулювання даних процесів, зокрема в частині стимулювання рееміграції молоді.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-прикладні обґрунтування пріоритетів регулювання міграції молоді України в умовах нестабільності з визначенням актуальних організаційно-економічних механізмів стимулювання рееміграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодь – це соціальна група населення, яка виділяється за віковим критерієм відповідно до законодавчих норм. В Україні молоддю вважають осіб віком 14–35 років, які можуть бути як громадянами України, так і іноземцями й особами без громадянства, що законно перебувають на території держави [1]. У рамках подальшої євроінтеграції віковий поріг молоді може бути знижений до 29 років, адже такий підхід практикує більшість держав ЄС, керуючись пріоритетами молодіжної політики в контексті національних інтересів (стимулювання демотивації, надання якісної освіти, підтримка молоді у працевлаштуванні та бізнес-активності, зниження еміграції та ін.).

Молодь є найбільш мобільною соціальною групою, що активно включається у процеси міжнародної міграції. За ідеальних обставин наслідком міграції молоді має бути розвиток людського потенціалу (покращення стану здоров'я, інтелектуального, освітньо-кваліфікаційного, соціального, культурного рівнів) з позитивними наслідками для населення, регіону і держави [2, с. 7–8].

Перебуваючи в умовах демографічної кризи більшість держав веде конкурентну боротьбу за людський потенціал, що підвищує його циркуляцію в сучасному світі, особливо в сферах освіти і працевлаштування [3, с. 212]. Розвинуті держави будують міграційну політику залучення як висококваліфікованих фахівців, так і молоді як майбутньої еліти та носія інтелектуального потенціалу [4]. При цьому часто політика підвищення міграційної привабливості держав включає спро-

щені умови й преференції навчання, яскравим прикладом чому є Польщі [5, с. 147].

Україна до 2022 року проводила доволі пасивну політику регулювання міграції населення загалом та молоді зокрема. Молодіжна політика слабо корелювала з міграційними цілями та здебільшого включала наступні заходи щодо підтримки молоді:

- стратегування – реалізація Національної молодіжної стратегії, що визначає пріоритети створення безпечного середовища для молоді з сприянням її конкурентоспроможності, інтегрованості й розвитку [6];

- демографічний облік і моніторинг – ведення демографічних реєстрів для розуміння вікової структури населення, статистичний аналіз та вибіркові обстеження з визначенням соціально-економічних показників за віковими групами, соціологічні дослідження молоді (зокрема на замовлення профільного міністерства з останнім дослідженням «Становище молоді України 2021» [7]), соціологічні дослідження міграції (зокрема «Зовнішня трудова міграція населення України» з відповідями за віковими групами);

- бюджетне фінансування – компенсації банківських кредитів на житло, науково-технічної діяльності, фізичної підготовки, оздоровлення й відпочинку, діяльності громадських організацій, грантів, освітніх субвенцій (місцевим бюджетам); фінансування через Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву [8];

- програмне фінансування – комплексне щодо молоді (державні програми на 2016–2020 і 2021–2025 роки), розвитку освіти, національно-патріотичного виховання, підтримки дитячих і молодіжних організацій;

- підтримка розвитку мережі молодіжних центрів у рамках реформи децентралізації;

- гарантії першого робочого місця впродовж 2-х років від завершення навчання чи строкової військової служби (Закон України «Про основні засади молодіжної політики»);

- встановлення особливих умов щодо визначення розміру виплат по безробіттю [9];

- надання пільг для студентської й учнівської молоді – на проїзд, податкової соціальної пільги;

- державне і регіональне замовлення на підготовку фахівців і робітничих кадрів;

- виділення молодіжних посад в органах влади, зокрема місцевого самоврядування (наприклад, молодіжний мер м. Тернопіль);

- встановлення вікових обмежень на виборні посади (наприклад, 35 років для

президента, 21 рік для народного депутата, 18 років для депутата і голови регіональних органів, органів місцевого самоврядування);

- інформаційно-роз'яснювальна робота щодо здорового способу життя;

- підтримка участі у громадській діяльності, волонтерстві;

- визначення порядку реалізації права на академічну мобільність [10];

- підтримка міжнародних програм для молоді.

Заходи в рамках молодіжної політики здебільшого були малоефективними у зв'язку з їх несистемністю. Більш прогресивне бачення підтримки молоді закладене у новій Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2021–2025 роки [11].

Що стосується регулювання міграції молоді, то цей напрям державної політики фактично не реалізувався. Відсутня навіть чітка інформація щодо обсягів зовнішньої міграції молоді України, зокрема освітньої й трудової. Позиція держави щодо регулювання рееміграції молоді теж чітко не визначена. У Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» вказано на здійснення заходів щодо захисту трудових мігрантів, їх рееміграції та реінтеграції, однак молодь окремо не виділяється [12]. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року більш комплексно актуалізує питання рееміграції молоді та вказує на необхідність: визначення проблемності еміграції молоді, її втрат через неповернення після навчання, у тому числі внаслідок політики залучення молодих фахівців країнами-реципієнтами; визначення доцільності стимулювання рееміграції, зокрема через впровадження державної системи кредитування реемігрантів, організації освітніх програм навчання для їх дітей та самих реемігрантів; у контексті зменшення негативних наслідків визначення необхідності підтримки мігрантів протягом усього міграційного циклу, реалізації програм освітньої мобільності, інформування щодо можливостей рееміграції [13].

Концепція Державної програми співпраці із закордонними українцями на 2017–2020 роки регламентує впровадження електронних систем ідентифікації громадян, зокрема дітей від народження, що сформує інформаційну систему моніторингу переміщень населення, у тому числі молоді [14]. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року вказує на впровадження системи управління ризиками на кордоні згідно стан-

дартів ЄС з автоматизацією збору й аналізу інформації, що дозволить розуміти статево-вікову структуру переміщень через державний кордон [15]. Дані положення поки перебувають на етапі впровадження.

Попри наявні нормативи, регулювання міграції молоді на стику молодіжної та міграційної політики в Україні залишається неефективним. Що стосується стимулювання реєміграції молоді, то заходи такого роду в Україні фактично відсутні, за винятком наведених вище заходів додаткової підтримки молоді.

Оскільки проблема міграції молоді в умовах нестабільності значно загострилась, на державному рівні важливо утвердити: 1) концептуально-стратегічне бачення регулювання міграції молоді; 2) систему механізмів

регулювання міграції молоді відповідно до концептуально-стратегічного пріоритету; 3) пріоритетні інструменти регулювання міграції молоді відповідно до оперативних завдань (табл. 1).

Стимулювання реєміграції у воєнний час змінює пріоритет забезпечення циркулюючої міграції, так як умови нестабільності унеможливають імміграцію молоді в Україну. Наразі для України актуально визначати можливості реєміграції молоді з виділенням інструментів, які потрібно реалізувати вже або на перспективу.

Актуальність застосування організаційно-економічних інструментів стимулювання реєміграції молоді обумовлена їх специфікою, а саме поєднання: взаємодій інститутів

Таблиця 1

Основні ідейні обґрунтування регулювання міграції молоді для України

Вимір обґрунтування	Варіанти	Оперативні пріоритети
Концептуально-стратегічне бачення регулювання міграції молоді	<ul style="list-style-type: none"> - ринкове саморегулювання з мінімальним втручанням держави; - протидія еміграції; - забезпечення циркулюючої міграції; - стимулювання імміграції; - стимулювання реєміграції. 	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання реєміграції з перспективним переходом до забезпечення циркулюючої міграції.
Механізми відповідно до концептуально-стратегічного бачення	<ul style="list-style-type: none"> - нормативно-правові; - програмно-цільові; - бюджетні; - економічні; - організаційні; - інституційні; - кадрові; - промоційні; - інформаційно-аналітичні. 	<ul style="list-style-type: none"> - організаційно-економічні; - інституційні (громадськість, децентралізація); - інформаційно-аналітичні.
Інструменти відповідно до оперативних завдань	<p>Організаційні інструменти стимулювання реєміграції молоді:</p> <ul style="list-style-type: none"> - договірна участь держави; - посередництво держави; - соціальний діалог; - державно-приватне партнерство; - консультаційна підтримка держави. <p>Економічні інструменти стимулювання реєміграції молоді:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гарантії, стимули; - внутрішні і міжнародні гранти, конкурси, програми, премії; - державне та регіональне замовлення на підготовку фахівців і робітничих кадрів; - соціальні пільги; - кредитні пільги; - податкові пільги. 	<ul style="list-style-type: none"> - організаційні: забезпечення системних зв'язків з інститутами діаспори; моніторинг потреб і міграційних намірів молоді; посередницькі послуги для молоді щодо навчання, бізнесу; координація співробітництва та участі інститутів різних сфер у підтримці молоді; - економічні: пільгові кредити для купівлі житла; гарантії першого робочого місця; додаткові виплати по безробіттю; стимули демовідтворення; програми освітньої (академічної) мобільності; заходи інтеграції міграційного капіталу; фандрейзингові платформи; міжнародні програми.

Джерело: авторська розробка

різних сфер у рамках реалізації публічної політики з залученням громадськості, у тому числі на рівні територіальних громад, бізнесу, міжнародних організацій; економічних регуляторів міграції молоді в розрізі формування її потенціалу та реалізації міграційних намірів; заходів формування сприятливого економічного середовища – зайнятості, підприємництва, забезпечення належного фінансового добробуту.

Держава в особі органів влади має бути ініціатором застосування організаційних інструментів стимулювання реєміграції молоді. У першу чергу це профільне Міністерство молоді та спорту України, а також міністерства, які регулюють основні сфери життєдіяльності молоді – внутрішніх справ (якому підпорядкована Державна міграційна служба України), освіти та науки (якісні послуги освіти та регулювання освітньої імміграції), соціальної політики (захищеність та додаткова соціальна підтримка молоді), охорони здоров'я (покращення здоров'я молоді, зниження рівня смертності та стимулювання демовідтворення), культури та інформаційної політики (промоція патріотизму, активного й соціально-свідомого способу життя), закордонних справ (регулювання й захист міжнародної мобільності, діяльності міжнародних організацій), економіки (розвиток економічного середовища), у справах ветеранів (захищеність молоді-учасників бойових дій), з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (захищеність молоді, яка проживає (проживала) на відповідних територіях), цифрової трансформації (підтримка молодіжних ініціатив та цифрова інклюзія молоді), юстиції (реалізація правових норм щодо підтримки молоді). Потужну інституційну основу для реалізації організаційно-економічних інструментів формують профільні комітети Верховної Ради України, департаменти й управління обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, владні органи в сфері освіти (Національне агентство кваліфікацій, Освітній омбудсмен та ін.).

У нинішніх обставинах держава обмежена в ресурсах. У проєкті Плану відновлення України робочою групою «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави» окреслено амбітні цілі, досягнення яких з огляду на політичну культуру в Україні є сумнівними [16]. Вирішення проблеми щодо еміграції молоді має бути виваженим з підбором найбільш ефектив-

них інструментів. Враховуючи невизначеність ситуації вважаємо, що застосування організаційно-економічних інструментів стимулювання реєміграції молоді слід здійснювати за такими основними *напрямами*: 1) збереження соцієтальних зв'язків з молоддю, яка виїхала за кордон; 2) підтримка соціально вразливої молоді; 3) підтримка циркулюючої міграції молоді через організацію освітньої (у тому числі академічної) мобільності; 4) стимулювання залучення міграційного капіталу у формах знань, досвіду, фінансових активів; 5) розвиток внутрішніх систем освіти і праці у безпечніших регіонах; 6) стимулювання реєміграції молоді через пряму участь громад і громадських організацій.

Збереження соцієтальних зв'язків з молоддю, яка виїхала за кордон, є надзвичайно важливим завданням. Поки в Україні триває війна, масштаби реєміграції будуть мінімальними. Важливо, щоб молодь, яка зараз навчається і працює за кордоном, включалась в соцієднавчі процеси, зберігаючи відчуття приналежності до України. Для цього за ініціативи держави має проводитись: моніторинг потреб і міграційних намірів молоді; контроль реалізації прав на збереження культури, мови, здобуття освіти рідною мовою за кордоном; активна робота консульських установ щодо інформування й захисту. Особливої актуальності набуває проблема відсутності українських шкіл за кордоном, тимчасове вирішення якої можна здійснювати шляхом популяризації та вдосконалення веб-ресурсів дистанційного навчання з подальшим впровадженням уніфікованої освітньої платформи е-Школа.

Заходи підтримки соціально вразливої молоді, незважаючи на ресурсні обмеження держави, є її обов'язковим функціоналом. Вразливість молоді визначається, насамперед, її вимушеними переміщеннями. За оцінками Міжнародної організації міграції, частка молоді у внутрішніх вимушених переміщеннях складає близько 35% [17, с. 9]. Можлива державна підтримка вразливої молоді є вагомим чинником її залишення в Україні. Першочерговим заходом у цьому є надання пільгових кредитів для купівлі житла. Позитивним прикладом є відновлення роботи Кредитної установи для відбудови (KfW), яка фінансує через Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву програму «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб» за рахунок коштів Німеччини.

Органи влади також мають активізувати співпрацю з міжнародними фондами для

залучення коштів для підтримки молоді, зокрема через фандрейзингову платформу UNITED24, Фонд розвитку системи освіти, Український молодіжний фонд, що перебуває на етапі створення.

Підтримка циркулюючої міграції молоді можлива через активну участь держави у реалізації проектів освітньої мобільності. Важливість даного напрямку підтверджена Планом відновлення України, де в рамках Національної програми «Розвиток системи освіти» виділено проєкт «Підтримка повернення молоді в Україну: міжнародна академічна мобільність» [18]. Посередницька участь держави у популяризації програм мобільності через інститути освіти та громадські організації підвищує їх статус та доводить активну державну позицію у врегулюванні переміщень молоді. Зростає актуальність співпраці держави в особі профільних органів влади з *міжнародними інститутами мобільності*. Прикладом таких інститутів є мережа національних офісів програми Ерасмус+, кластер EUNIC-Україна, Українсько-Польська Рада обміну молоддю, Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX, Інститут ім. Гете (який корує програмою «House of Europe») та ін.

Стимулювання рееміграції молоді через пряму участь громад і громадських організацій передбачає локалізацію вирішення проблеми в умовах нестабільності. Масова рееміграція в час війни неможлива, однак на рівні окремих громад це важливий фактор відновлення і розвитку. Реформа децентралізація посилила участь громад у державно-управлінських процесах. Так як міграція молоді має територіальну специфіку, прямо впливаючи на депопуляцію громади, розуміння місцевою владою даної проблеми може спонукати до пошуку шляхів її вирішення. У стратегії розвитку громад важливо означити важливість формування соціального капіталу, що стимулює перетворення людського потенціалу в активи та забезпечує його локалізацію як протилежний процес до міграції [19, с. 100].

Досвід громад України в реалізації молодіжної політики, тим паче в контексті регулювання міграції, є обмеженим. Разом з тим, розроблено низку інформаційних матеріалів для громад, від ініціативи яких залежить використання нових можливостей [20]. Завдяки ефективній молодіжній політиці громад з реалізацією локальних програм і проєктів можна забезпечити зростання кількості громадських

активістів та публічних службовців серед молоді, що має вагоме значення для подальших позитивних змін [21].

Заходи стимулювання рееміграції молоді через громадські організації необхідні, зважаючи на їх досвід посередницьких послуг. Наприклад, громадська організація «Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності», яка визначена серед відповідальних виконавців Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки, в своїй діяльності має окремий напрям «Можливості для молоді: кар'єрне консультування та працевлаштування». Відтак, такого роду організації держава може визначати як провідні у виконанні певних завдань підтримки молоді та стимулювання її рееміграції.

Висновки. Влада в умовах війни і тотальної нестабільності окреслює доволі сміливі цілі у сфері молодіжної політики та рееміграції молоді. Помітні акценти зроблено на залучення міжнародної допомоги, зокрема через фандрейзингові платформи (UNITED24) та інші спеціальні фонди (Фонд розвитку системи освіти, Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву, Український молодіжний фонд). У реальності більшість цілей ризикують залишитись невиконаними. Тому важливіше окреслити ті оперативні пріоритети, які дозволять зберегти демографічний потенціал України. Молодь є надзвичайно мобільною соціальною групою. Потужні впливи економічних, а тепер ще й безпекових чинників, значно підвищили еміграційні наміри молоді. Такі процеси слід регулювати, проводячи, в першу чергу, моніторинг потреб і міграційних намірів молоді, зберігаючи соціальні зв'язки з інститутами діаспори, визначаючи можливості залучення міграційного капіталу в формах знань, досвіду й фінансових активів. В іншому разі ще довоєнна демографічна криза може поглибитись і досягнути точки біфуркації, коли переваги людського капіталу України перестануть «компенсувати» інші деструктиви – корупційні, ресурсно-економічні, тіньові.

Стимулювання рееміграції молоді в умовах війни та невизначеності концептуально має визначатись на рівні держави, а реалізуватись відповідно до територіальної специфіки. Тому в наступних дослідженнях автора будуть визначені пріоритети регулювання міграції молоді для регіонів з відносно безпечними умовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про основні засади молодіжної політики : Закон України № 1414-IX від 27.04.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.
2. Біль М. М., Мульська О. П., Бараняк І. Є., Махонюк О. В., Карп'як М. О. Оцінювання впливу міграційної мобільності молоді на людський потенціал Карпатського регіону: електронне наукове видання / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. 67 с.
3. Калініна С. П., Давидюк Л. П. Міжнародна конкуренція за людський потенціал: міграційний контекст. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2016. Вип. 14. С. 209–213.
4. Крук О. В. Державне регулювання трудової міграції в Україні. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2019. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pandr_2019_2_12.
5. Kraichynska O., Maslova Yu. Academic migration and its influence on the social development of countries (on the example of the National University «Ostroh Academy»). *Pedagogy and Psychology of Sport*. 2020. № 6(4). P. 138–150. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PPS.2020.06.04.013>.
6. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : Указ Президента України № 94/2021 від 12.03.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>.
7. Соціологічні дослідження : Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/sociologichni-doslidzhennya>.
8. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України № 1928-IX від 2.12.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
9. Визначення розміру допомоги по безробіттю : Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/povyna/vyznachennya-rozmiru-dopomogy-po-bezrobittyu>.
10. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України № 579 від 12.08.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України № 579 від 02.06.2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini-na-20212025-roki-ta-vnesennya-zmin-do-deyakih-aktiv-kabinetu-ministriv-ukrayini-579-020621>.
12. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України № 761-VIII від 05.11.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>.
13. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Закон України № 482-р від 12.07.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.
14. Про схвалення Концепції Державної програми співпраці із закордонними українцями на 2017–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 428-р від 21.06.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2017-%D1%80#Text>.
15. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 687-р від 24.07.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#n278>.
16. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави» / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/return-of-temporarily-displaced-citizens.pdf>.
17. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Молодь та спорт» / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system?page=2>.
18. Проекти нацпрограми «Розвиток системи освіти» : Відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system?page=2>.
19. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. (ред.) та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
20. Бібліотека (тема – молодіжна політика) : Децентралізація. URL: https://decentralization.gov.ua/library?year=&library_category=&library_source=&library_theme=19&library_type=&library_name=
21. Слобожан О. В., Миколук Н. М. Місцевий економічний розвиток як фактор запобігання міграції молоді. Київ, 2021. 40 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/812/iri_osbb_www_final_version_feb-8-2022_1.pdf.

REFERENCES:

1. On the main principles of youth policy. Law of Ukraine no 1414-IX 27.04.2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>. (in Ukrainian)
2. Bil, M., Mulska, O., Baraniak, I., Makhoniuk, O., Karpiak, M. (2021). Otsiniuvannia vplyvu mihratsiinoi mobilnosti molodi na liudskyi potentsial Karpatskoho rehionu [Evaluation of the impact of migration mobility of youth on the human potential of the Carpathian region]. Lviv: SI «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», 67 p. (in Ukrainian)
3. Kalinina, S., Davydiuk, L. (2016). Mizhnarodna konkurentsia za liudskyi potentsial: mihratsiinyi kontekst [International competition for human potential: migration context]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, no. 14, pp. 209–213. (in Ukrainian)
4. Kruk, O. (2019). Derzhavne rehuliuвання трудової міграції в Україні [State regulation of labor migration in Ukraine]. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, no. 2. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pandr_2019_2_12. (in Ukrainian)
5. Kraichynska, O., Maslova, Yu. (2020). Academic migration and its influence on the social development of countries (on the example of the National University «Ostroh Academy»). *Pedagogy and Psychology of Sport*, no. 6(4), pp. 138–150. (in Ukrainian)..
6. On the National Youth Strategy until 2030. Decree of the President of Ukraine no 94/2021 12.03.2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>. (in Ukrainian)
7. Sociological research. Ministry of Youth and Sports of Ukraine. Available at: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzhen/sociologichni-doslidzhennya>. (in Ukrainian)
8. On the State Budget of Ukraine for 2022. Law of Ukraine no 1928-IX 2.12.2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>. (in Ukrainian)
9. Determining the amount of unemployment benefits. State Employment Center. Available at: <https://www.dcz.gov.ua/novyna/vyznachennya-rozmiru-dopomogy-po-bezrobittyu>. (in Ukrainian)
10. On the approval of the Procedure for the implementation of the right to academic mobility. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine no 579 12.08.2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>. (in Ukrainian)
11. On the approval of the State Targeted Social Program «Youth of Ukraine» for 2021-2025 and amendments to some acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine:..Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine no 579 2.06.2021. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-molod-ukrayini-na-20212025-roki-ta-vnesennya-zmin-do-deyakih-aktiv-kabinetu-ministriv-ukrayini-579-020621>. (in Ukrainian)
12. On external labor migration. Law of Ukraine no 761-VIII 5.11.2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>. (in Ukrainian)
13. On the approval of the State Migration Policy Strategy of Ukraine for the period until 2025. Law of Ukraine no 482-p 12.07.2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>. (in Ukrainian)
14. On the approval of the Concept of the State Program of Cooperation with Ukrainians Abroad for 2017-2020. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine no 428-p 21.06.2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2017-%D1%80#Text>. (in Ukrainian)
15. On the approval of the Integrated Border Management Strategy for the period until 2025. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine no 687-p 24.07.2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#n278>. (in Ukrainian)
16. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group «Return of citizens temporarily displaced, in particular abroad and their integration into the socio-economic life of the state». National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of War, 2022. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/return-of-temporarily-displaced-citizens.pdf>. (in Ukrainian)
17. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group «Youth and Sport». National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War, 2022. Available at: <https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system?page=2>. (in Ukrainian)
18. Projects of the national program «Development of the education system». Restoration of Ukraine. Available at: <https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system?page=2>. (in Ukrainian)
19. Shevchenko, O., Romanova, V., Zhalilo, Ya. etc (2020). Detsentralizatsiia i formuvannia polityky rehionalnogo rozvytku v Ukraini [Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine]. Kyiv: NISD, 153 p. (in Ukrainian)
20. Library (topic – youth policy). Decentralization. Available at: https://decentralization.gov.ua/library?year=&library_category=&library_source=&library_theme=19&library_type=&library_name=. (in Ukrainian)
21. Slobozhan, O., Mykoliuk, N. (2021). Mistsevyi ekonomichniy rozvytok yak faktor zapobihannia mihratsii molodi [Local economic development as a factor in preventing youth migration]. Kyiv, 40 p. Available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/812/iri_osbb_www_final_version_feb-8-2022_1.pdf. (in Ukrainian)